

SANAL ORTAMIN BİR FARKLI KATKISI

Orhan YILMAZ

Yapı olarak dinamizmi içinde barındıran Sağlık Bilimi özellikle teknolojik gelişmeler sonrası gelişimini daha da arttırmıştır. Sağlık Bilimlerindeki gelişmeler Bilgisayar ve sonrası internetin ortaya çıkışı ile gelişim basamaklarını hızla yükseltmektedir. Sağlık alanındaki bu gelişimden sağlık bilimleri süreli yayıncılığı da payını almıştır. Artık dergiler daha kolay basım ve ilgisine ulaşmakta ve yenilikler gelişimler herkese ulaşarak yararlanılmakta ve de kaynak gösterilmektedir.

Bilgisayar ve sonrasında süreli yayınlar farklı bir şekilde oluşmakta ve okuyucusuna ulaşmaktadır. Öyle ki süreli yayınlar artık sanal ortamda bulunarak Dünyanın her yerinden okunabilmekte ve yararlanılabilmektedir. Hatta son 6-7 yıldır tamamen sanal ortamda hazırlanan ve yayınlanan " elektronik dergiler" " kağıtsız dergiler" sağlık bilimlerinde yerini almıştır. Yazı gönderme, değerlendirme ve danışmanlık işlemleri sanal ortamda yapılmakta ve yine basılı dergi gibi sanal ortamda okuyucusuna ulaşmaktadır.

Elektronik dergilerin işlemleri hızlı gerçekleştirme, daha çok okuyucuya ulaşma, kağıt ve posta masrafının olmaması, görüntü ve ses hatta hareketli görüntü bulundurması, kolay denetlenebilmesi ve kaynaklarına kolay ulaşım ve daha birçok avantajı ile basılı dergilerden üstün yanları vardır.

Elektronik dergilerin birçok avantaj ve üstünlüğünün dışında bir farklı avantajı da " Düzeltme, yayından çekme veya kaldırma " "ek açıklama " kolaylığı ve avantajı bulunmaktadır.

Bilindiği gibi bir süreli yayında yayınlanan yazıda yapılmış olan ve düzeltilmesi gereken durumlar olabilmektedir. Bunlarla ilgili düzeltmeler basılı dergilerde düzeltme (erratum) başlığı ile yanlışın fark edildiği andan sonra basılan ilk sayıda aynı başlık ve yazarların isimleri ile yayınlanırdı. Bazen yazının tamamının bile basıldığı olurdu. Ancak bu düzeltmenin yayınlandığı sayfaya ulaşamayan okuyucular bu düzeltmenin varlığından haberleri olmazdı hatta eksik veya yanlış yayını kaynak gösterebilirlerdi.

Bugün elektronik yayıncılık sayesinde bu tür yanlışlıklar sanal ortamda yazının bulunduğu sayfaya ek yapılarak (tarih belirtilerek) bu türden eksiklik veya yanlışlıklara fırsat tanınmamaktadır.

Aynı şekilde bilimsel saptırma ve sahtecilik de etik dışı davranışların başında gelmektedir. Basılı dergide çalışmanın güvenilirliği ve dürüstlüğü ile ilgili duyulan kuşkular editör tarafından aydınlatılmak durumunda olan olaylardı. Ancak editör bunları ya kendisi araştırarak veya bu konuda kendisine gelen belge ve kanıtlar ile yapar daha sonra bunu

Doç. Dr. Orhan YILMAZ
KBB-Forum editörü, Türk Geriatri Dergisi Ed. Yrd.
S.B.Dışkapı Yıldırım Beyazıt E.A.H. KBB Kliniği – ANKARA orhan@kbb-bbc.org

dergisinde duyururdu. Bu duyuru yazı tamamen düzmece ise yayından kaldırma veya çekme şeklinde olurdu. Bu da basılı dergide bir başka sayıda "çekme" yayından kaldırma yazısı ile birlikte yapılırdı. Bu yayından kaldırmanın bir başka seçeneği de editörün yazı ile ilgili kuşklarını içeren bir yazı yayınlaması şeklinde olurdu.

Ancak bu yöntem de basılı dergide bir veya daha fazla sayı sonra basılan bir sayıda yer alır ve bu sayıya ulaşabilen okuyucu tarafından değerlendirilirdi. Doğaldır ki çekme yazısının yer aldığı sayıyı okumayan kişiler durumdan haberdar olmamakta ve amaçlanan tam olarak yerine getirilememektedir.

Dünyada biyomedikal dergilere yazı gönderme formatını standardize etme çalışmaları ile bilinen " Uluslar arası Sağlık Editörleri Birliği / Uluslar arası Tıp Editörleri Kurulu " 1978 de ilk kez yayınlayıp en son olarak 2006 Şubat ayında güncellediği " biyomedikal dergilere gönderilecek metinlerde aranan ortak koşullar " bildirgesinde bu gibi durumların yani " yayından kaldırma " veya " kuşku ifadeleri " nin derginin hem basılı hem de on-line formatında yer alması gerektiğini ve bu yayınlamanın sayfa numaraları verilerek, içindekiler bölümünde orijinal başlık ve yazar isimleri ile birlikte yayınlanmasını önermektedir. Üstelik bunun " editöre mektup " şeklinde olmayıp yayından kaldırma veya çekme gerekçeleri ile birlikte yayınlanmasını istemektedir.

Görüleceği gibi Uluslar arası Tıp Editörleri Kurulu = ICMJE ' nin güncellenen bildirgesinde bile basılı dergide yapılan düzeltme tam istenileni sağlayamamaktadır.

Ülkemizde bir "ilk" olarak 2002 yılının hemen başında yayınlanmaya başlayan " KBB-Forum " elektronik bilimsel KBB dergisi, tüm işlemlerin sanal ortamda gerçekleştiği bir " kağıtsız dergi " olarak Sağlık bilimi ve KBB alanında yerini almıştır. Beş yılını tamamlayan dergi elektronik dergi olmanın hemen tüm avantajlarını barındırmaktadır.

İşte bu KBB dergisinde yer alan bir yazı ile ilgili olarak bir başka yabancı dergi editöründen alınan yazı doğrultusunda yapılan editöryel inceleme sonucu yazının " çoklu yayın " şeklinde olduğu anlaşılmış ve bu durum söz konusu yazının içindekiler bölümünde " editör notu " olarak yer almıştır.

'''

Bu makale dergimizde yayımlandıktan sonra, içerdği verilerin aynı yazarlara ait başka bir dergide yayınlanmış olan bir diğer makalenin verileri arasında tekrarlandığı, her iki makalede de diğerinin referans olarak gösterilmediği saptanmış ve dergimiz editörlüğünce yazarların " çoklu yayın " a neden oldukları sonucuna varılmıştır. Bilimsel yayınların değerlendirilmesi ve yayınlanmasında CSE (www.councilscienceeditors.org), ICJME (www.icmje.org), and WAME (www.wame.com) prensiplerini benimsemiş olan editörlüğümüzde kabul görmeyen bu tutum, bugüne kadar verilerinden yararlanmış ve refere etmiş olan okuyucular dikkate alınarak makale elektronik yayın ortamından kaldırılmaksızın bilgilerinize sunulmuştur

..... editörlüğü de aynı sonuca vardıklarını ve " çoklu yayın (redundant publication) " yapıldığına dair bir mesaj yayınlacaklarını editörlüğümüze bildirmişlerdir.

'''

Yukarıda yer alan yazı her iki derginin yazı ile ilgili tüm bilgilerini içerecek şekilde ayrıntıları ile yer almış ve yazıyı daha sonra yayınlayan dergi de yazının hemen girişinde bu bilgilere yer vermiştir.

Yukarıdaki örnek henüz Dünya'da yeni gelişmeye başlayan ancak yakın gelecekte tüm süreli yayınların varacağı nokta olan elektronikleşme aşmasının bir farklı avantajı olarak değerlendirilmiştir. Öyle ki sanal ortam olmaksızın saptanması güç olacak olan bir çoklu yayın durumu ile ilgili olarak basılı dergi olsa sadece birkaç sayı sonra çıkacak olan bir açıklama veya düzeltme yazısı ile adeta geçiştirilecek olan bu durum sanal ortam ve elektronik dergi olması nedeniyle yazı ve yazarların tüm arama motorlarında yer alması ve artık rahatlıkla ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur.

Bu durum aynı zamanda sanal ortamın benzer etik dışı davranışları arttıracaklarını düşünenlerin düşüncelerinin de pek doğru olmadığına örnek olabilecek bir olaydır.

KAYNAKLAR :

1- KBB-Forum dergisi www.kbb-forum.net

2- WAME - www.wame.org

3- ICMJE - <http://www.icmje.org/index.html>

4- EASE www.ease.org.uk

5- CSE www.councilscienceeditors.org

6- Yorulmaz İ, YILMAZ O: Tıp Süreli yayıncılığında bir elektronik dergi : KBB-Forum.

İçinde: Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2003. Ed.Yılmaz O. Tübitak Matbaası. s141-147, 2003.

7- YILMAZ O :Bilimsel Süreli Yayınlarımız ve Türk Tıp Dizini. İçinde:Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2004. Ed.Yılmaz O. Tübitak Matbaası. S.11-28, 2004.

8- YILMAZ O :Elektronik dergi KBB-Forum' un üç yılı. İçinde:Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005. Ed. Yılmaz O.Tübitak matbaası. s 386-392, 2005